

Oponentský posudek disertační práce Petera Úlla
Filozofické a svetonázorové základy waldorfskej pedagogiky.
Antropozofický obraz človeka a sveta

Filosofující vyrovnávání kolegy Petera Úlla s myslitelským odkazem Rudolfa Steinera, pojatým jako základ a inspirativní zdroj waldorfské pedagogiky, naplňuje bezezbytku základní očekávání spojená se smysluplnou a kvalitní disertační prací. Předně se jedná o výzkumnou práci pokrývající mezeru nad waldorfskou pedagogikou, jež zela v oblasti české filosofie výchovy. Dále jde o práci věcně soustředěnou, intencionálně konsistentní, kultivovaně napsanou a srozumitelnou. Odpovědně je zvládnuta též formální stránka práce; zde bych, mimo jiné a jako příklad péče o formální aspekt, vyzdvihl jak patřičnou práci se zdroji a bibliografickými údaji, tak skutečnost, že disertant v těle textu zásadně uvádí cizojazyčné pasáže citovaných autorů přeložené do jazyka práce (což zdaleka nebývá samozřejmostí). Autor se opírá o dostatek relevantních pramenů, s nimiž odpovědně interpretačně pracuje a poctivě se snaží rekonstruovat podstatné skladebné momenty Steinerova myšlení, jež jsou klíčové pro porozumění podstatě waldorfské pedagogiky.

Vzhledem k tomu, že vlastním cílem práce kolegy Petera Úlla bylo představit Steinerovo dílo tak, aby si o něm „nepředpojatý a důsledný čtenář dokázal vytvořit autentický úsudek“ (s.7), je pochopitelné, že metodické těžiště zpracování se nachází v úsilí interpretačně vystihnout a představit zvolenou problematiku. To se myslím autorovi daří, navíc též s poučenými komentáři propojující ohniskovou tematiku s kontextem dějin filosofie a též s horizontem pedagogiky. Zvolenému cíli odpovídá nejen charakter zpracování, ale též přehledná a srozumitelná skladba práce sestávající ze třech hlavních kapitol: 1 Teorie poznání, 2 Živé myšlení a waldorfská pedagogika, 3 Filosofie, antroposofie a waldorfská pedagogika. Za sympatické a rozumné považuji to, že se kolegovi Úllovi dařilo soustředěně držet zvolené oblasti a roviny zkoumání, tedy že se nenechal případnou ambicí po komplexnosti strnout k reflektování praxe waldorfské pedagogiky či k otázkám didaktickým.

Domnívám se, že se kolegovi Peteru Úllovi podařilo náležitě zhodnotit úkol, jenž je z povahy zvolené záležitosti dosti obtížný, a že ustál napětí mezi různorodými silami, jež mohly jeho úsilí přemoci či pohltnout. Zmíněná obtížnost vyvěrá, dle mého názoru, z určité výjimečnosti a nezařaditelnosti Steinerova životního úsilí, jež – pokud k němu přistupujeme s otevřeností a snahou o jeho hlubší pochopení – se prostě nevejde do běžných kategorií a kontextů (např. filosofie, pedagogiky, esoterika). Zdá se, že už tím, že o jeho podstatném gnoseologickém

myšlení hovoříme jako o filosofii – s naším ustáleným porozuměním tomu, co je filosofie –, nebo když jeho výchovné a vzdělávací vhledy zařazujeme pod pojem pedagogiky (jakožto vědy) – jak pedagogice běžně rozumíme –, tak se dopouštíme určitého násilí, které spíše může vést do slepé uličky zbytnování neadekvátních představ o dané problematice, než že by nás přivádělo na cestu otevřeného tázání po podstatě sledovaných záležitostí. Zároveň se domnívám, že autor ustál napětí mezi mnoha krajnostmi, ať už v například napětí mezi nekritickou adorací či negativní kritikou, či napětí mezi vědeckostí (či přesněji filosofickou rigorozitou) a úsilím o chápající rozumění splývající se Steinerovou pozici.

Celkově tedy považuji posuzovanou práci za myslitelsky cennou a reálně přínosnou, respektive za text nesoucí potenciál edukovat a inspirovat zájemce o porozumění základům waldorfské pedagogiky; proto ji tedy **vřele doporučuji k obhajobě**. Může být též považována za příslib další autorovy odborné činnosti, nejen v okruhu zvolené problematiky. K posuzované práci nemám konkrétní kritické připomínky, pouze podotýkám, že by bylo zajímavé zhlédnout další autorův posun od odpovědné věcné interpretace k intenzivnějšímu promýšlení podmínek platnosti interpretovaného či k promýšlení fenoménů z perspektivy přesahující horizont myšlení interpretovaného autora.

K diskusi u obhajoby nabízím následující body:

- 1) K poctivému filosofování přirozeně náleží zřetelné vypjetí *hermeneutické situace*, kdy se myslitel usiluje o artikulaci zahlížených souvislostí, jež však má dosud spíše v tušení než ve zřejmosti a pro jejichž verbální (i myslitelské) uchopení nemá potřebné prostředky. Moje osobní zkušenost se Steinerovým myšlením je taková, že jej vnímám jako myslitele daru *silného a osobitého vidění*, jež je mocně vedeno inspirací (a intuicí) a jež je obtížné vtělit do roviny jazykového vyjádření (a to i přes konkrétnost i poetičnost jeho formulací). Zajímalo by mne, zda Vás Vaše zkušenosti s porozuměním Steinerovu filosofování přivedla k **vnímání nějakých diskrepancí mezi tím, co R. Steiner říká (či jak může být čten) a tím, co se snaží myslet či kam směřuje**. (Případně je možné při interpretaci R. S. narážet na nějaký specifické hermeneutické obtíže spojené s charakterem a kontextem jeho myšlení.)
- 2) Pokud Steinerův odkaz (waldorfské) pedagogice, metaforicky řečeno, nepojímáme jako jediný možný základ, na němž se může živá pedagogika rozvíjet, ale rozumíme mu spíše jako určité svébytné stavbě (např. chrámu), jež není definována svým architektonickým

ztvárněním, ale tím, k čemu směřuje, nač ukazuje a jakou sféru odemyká, pak by mohlo být myslitelné hledat další případné prameny inspirace pro rozvoj (waldorfské) pedagogiky, jež by nebyly antroposofické. *Napadají Vás prosím nějaké směry, proudy či perspektivy, jež by mohly obohacovat ‚waldorfskou školu‘ a s nimiž by mohlo být steinerovské pojetí pedagogiky v živém dialogu?*

- 3) Přijde mi, že je R. Steinerovi vlastní úsilí o komplexní porozumění zkoumaným záležitostem, když jako by přeskládal a propojoval jejich konstitutivní prvky do nových, organičtějších konstelací.

Například Steinerovo promýšlení vztahu myšlení a vnímání ústí v pochopení myšlení (též) jako nástroje duchovního vnímání, přičemž v takovém případě by ‚činností/výkonem‘ myšlení byl určitá (aktivní) pasivita, jež by podržovala otevřenost pro zjevování se duchovně jsoucího. Domnívám se, že je to podobný myšlenkový pohyb, jako když překonáváme ostré rozlišení mezi teorií a praxí, když předěl mezi nimi nechápeme jako cézuru, ale rozumíme mu jako kontinuu, k němuž též náleží určité vzájemné prolínání v maximu krajností, viz např. (čistá) teorie pochopená jako nejvyšší praxe.

Myslíte, že by se ve způsobech, jakými R. Steiner myslí, daly rozpoznat určité mody či postupy? Může mu být vlastní nějaká specifická dialektická práce s protiklady či s jejich komplementaritou?

Ve Slaném dne 12. 9. 2024

Mgr. Zbyněk Zicha, Ph.D.